

TÉRSÉGI BIZTONSÁGI KÉRDÉSEK ÉS MEGOLDÁSOK AZ AFRIKAI KONTINENSEN – AZ AFRIKAI UNIÓ ÉS A REGIONÁLIS GAZDASÁGI KÖZÖSSÉGEK (RECS) BIZTONSÁGI ARCHITEKTÚRÁJA¹

TARRÓSY ISTVÁN

1. Bevezetés – A humán biztonság és fejlődés központú megközelítés szükségessége

A biztonság fogalmáról és kérdésköréről, általában a biztonsággal foglalkozó tanulmányok (át)alakulásáról különösen a hidegháború végétől mélyreható vita folyt a világ meghatározó kutatóműhelyei között. A bipoláris korszak lezárultát követően kialakuló biztonsági környezet jellegzetességei és eseményei rávilágítottak a hagyományosan katonai értelemben vett biztonságfogalom korlátaira (Szálkai 2015: 8). Szükségessé vált a fogalom mélyítésén túl annak bővítése, hiszen nem csupán az állam szintjén jelentkező, már nem csak katonai típusú fenyegetettségek váltak egyre láthatóbbá, hanem az állam alatti szinteken, a világ számos régiójában az egyén mindennapi realitásaiban tűnt evidensnek a különböző (politikai, gazdasági, társadalmi és hangsúlyosan környezeti) szektorokat és szférákat érintő kihívások sokasága és összetettsége. A biztonságról alkotott kép és az arról folyó diskurzus egyre szorosabban összekapcsolódott a fejlődéssel kapcsolatos gondolkodással.

Amikor fejlődésről beszélünk, mindig arra utalunk, hogy egy folyamat, cselekvés eredményeként mindenkinek jobb élete lehessen, jobb körülmények között élhesse életét – bárhol legyen is a világon. A ma túlzottan egyenlőtlen és aszimmetrikus világának egyik jellemzője, hogy a „jobb élet” sokaknak igazából az alapvető szükségletek alapszintű kielégítését jelenti. Peet és Hartwick (2009) szerint e körbe tartozik a megfelelően jó egészségi állapot miatt elvárható elégséges táplálék elérhetősége, a biztonságos és egészséges lakóhely megléte, a mindenki számára megfizethető alapvető szolgáltatások garantálása, az egymás személyiségének tiszteletben tartása, melyek mind alapvető szükségletek az ember fennmaradása, életben maradása érdekében. Mindez az ENSZ által is szorgalmazott humán biztonság fogalomkörébe és eszmeiségébe tartozik, és az Amartya Sen Nobel-díjas közgazdász által szorgalmazott fejlődési paradigma alapkörét jelöli ki. A humán biztonság paradigmája olyan sebességgel tör utat a nemzetközi közösség gondolkodásában, hogy már külön indexálás is jelzi az egyes országok közötti különbségeket a fent említett területeken. A Humán Biztonsági Index (HSI) közel 25 év munkájának eredménye, mely először 2008-ban látott napvilágot, majd első statisztikái 2009-ben és 2010-ben jelentek meg. A HSI az oktatás és fejlődés összefüggésrendszerében fontos kapaszkodót kínál, különösen azáltal, hogy több mint harminc – az alábbiakban jelzett csoportosítás

szerint – közgazdasági, környezeti és egyéb társadalmi komponenst egybe gyúrva jelez egy állapotot az adott országra vonatkozóan, komparatív környezetben:²

1. Gazdasági Szövet Index, amely a GDP per capita mérésétől a bevételek elosztásának egyenlőségén keresztül a pénzügyi-gazdasági kormányzásig foglalkozik az egyes dimenziókkal;
2. Környezeti Szövet Index, amely a környezet sérülékenységeinek szintjeit, a környezetvédelmet szorgalmazó politikákat és eszközöket, valamint a környezeti fenntarthatóságot figyeli;
3. Társadalmi Szövet Index, amely az egészségügy, az oktatás, a tájékoztatás alrendszerével foglalkozik, egyúttal ügyel a sokszínűségből származó előnyökre, (főként) az afrikai kontinensen oly jellemző diverzitás védelmére, az egymás közötti béke fenntartásának lehetőségére, valamint az élelmiszerbiztonságra, illetve a kormányzat illegális és korrump tevékenységének szintjére.

A fejlesztési szakirodalom is jelzi, hogy a biztonság általában kritikus pontja bármiféle fejlődésnek, és alapköve a fenntarthatóságnak. A biztonság fogalmának egy új, összetett dimenzióját jelenti az emberi (humán) biztonság fogalma, amelynek elfogadottságát és alkalmazását az ENSZ nagymértékben támogatja. E megközelítés szerint a hangsúly az egyének biztonságára, nem pedig az államok, nemzetek biztonságára helyeződik. Afrikában e kérdéskör kiegészül a regionális biztonság fogalmával, amely összefüggésben van a regionális integrációt célzó elképzelések megvalósításának lehetőségével. A világszervezet nyomatékkal rögzíti, hogy a környezeti instabilitás, a szegénység, az éhínség és elnyomás nem pusztán kritikus biztonsági kérdések, hanem egyszerre forrásai és következményei is a konfliktusoknak. A humán biztonság fogalmában testet öltő új felismerés újrhangsúlyozza az államok felelősségét és kötelezettségét, hogy biztosítsák állampolgáraik biztonságát (Botz 2007: 6-7). A Sen által is vallott fogalom az emberek mindennapjaiban jelentkező új globalizációs kihívások összetettségét igyekszik leképezni, ezért is foglal egybe olyan tételeket, mint a túlélés, az emberi élet méltósága, az egészség, a béke, a tolerancia, az egyenlőség, a szolidaritás, és általában „az élet minősége”. Sen hivatkozik a volt japán miniszterelnök, Keizo Obuchira, aki 1999-ben egy nemzetközi, Ázsia jövőjével foglalkozó konferencián a következőt mondta: „Leginkább abban bízom, hogy az emberek legyenek képesek élni saját kreatív életüket minden olyan félelemtől mentesen, amely életben maradásukat veszélyeztetné, méltóságukat megtépázhatná.”³ A valódi fejlődés is az emberekről kell, hogy szóljon, és ez a kitétel Afrikában hatványozottan igaz, ugyanis, ahogyan Goran Hyden (1989: 194-195) fejt ki:

„az afrikai társadalmakban nagyban különbözik a felelősségek, így például a tulajdonjogok, az ellátás, a gyereknevelés leosztása a családi egységek vonatkozásában a világ más régióitól [...] és e szintek vizsgálata növekvő

mértékben ébreszti rá a nemzetközi közösséget, hogy a helyi erőforrások felhasználásába, eleve azok megtervezésébe kiemelten kell bevonni a mikroközösségeket.”

A fejlődés új paradigmája arról szól, hogy az szorosan kapcsolódik a biztonsághoz, de olyan módon, ahogyan azt maguk az afrikaiak látják relevánsnak saját jelenük és jövőjük szempontjából. A Japán által az 1990-es években elindított TICAD⁴-folyamatban ez az elv hatványozottan kerül előtérbe, különösen a saját tulajdonú fejlődés célját prioritásként kezelve. Ez utóbbira erősített rá Helen Clark UNDP-vezető is, aki a fejlesztési segélyek elosztását felügyelő intézmény, a Japán Nemzetközi Együttműködési Ügynökség (JICA) szimpóziúmán emelte ki: az ötödik TICAD megvalósításába társszervezőként bevonásra került az Afrikai Unió. Ez a lépés az egész TICAD-folyamat azon erőfeszítésének reflexiója, amely az afrikaiak saját maguk által tulajdonolt fejlődését támogatja.⁵

A 2000–2003 között tevékenykedő Humán Biztonság Tanácsa (Council on Human Security) 2003-ban közzétett jelentése szerint a 21. század első évében a világ 24 regisztrált, kiterjedtségében számottevő fegyveres konfliktusának többsége az afrikai kontinensen zajlott, 11 közülük nyolc vagy több éve sanyargatva, tizedelve a helyi lakosságot.⁶ A fegyveres konfliktusok ugyanis határozottan negatívan befolyásolják magát a humán biztonságot, hiszen kivétel nélkül azt eredményezik, hogy az általuk érintett területeken éhezés, alultápláltság, megbízhatatlan (többnyire szennyeződött) vízforrások, az alapvető egészségügyi ellátás hiánya, nem megfelelő, nem biztonságos lakókörülmények válnak a mindennapok meghatározó jellemzőivé. 2017 februárjában a dél-szudáni kormány hivatalos közleményben tudatta a világgal, hogy éhínség fenyegeti a lakosságot. Az ENSZ Világélelmelési Programja (FAO) ekkor újabb egy millió emberről állította⁷, hogy veszélybe került az élete, az éhínség szélére sodródott és humanitárius katasztrófa fenyegeti a térséget. A világ e makrorégiójában legutóbb 2011-ben Szomáliában pusztított súlyos éhínség, akkor negyedmillió ember halt meg 2010 októbere és 2012 áprilisa között. Mindezek hátterében az évek óta tartó polgárháborút és annak a fentiekben jelzett következményeit találjuk. A konfliktus által érintett területen ugyanis lehetetlen gazdálkodni; az emberek elvesztették az állataikat, a szerszámaikat, mindazokat a feltételeket, amelyekkel maguk elő tudták teremteni a fennmaradásukhoz szükséges élelmiszer nagy részét. Hónapokon keresztül – amíg tehetik – azon kénytelenek élni, amit a bozótban találnak vagy a folyókban halásznak (ha tudnak). A bozóthús (bushmeat) az esetek jelentős részében az elhalt és bomlásnak indult állatok húsát jelenti, mely járványveszélyt is jelent egyúttal. A későbbiekben éppen az ebola kapcsán szükséges emlitenünk újból. A nemzetközi élelmiszerbiztonsági állapotokat figyelő program, az IPC (Integrated Food Security Phase Classification)⁸ szerint Dél-Szudán 86 megyéjéből 14-ben globálisan értelmezhető akut alultápláltság szintje alakult ki. A 2017. júniusi jelentésben 6 millió embernek azonnali humanitárius segítségre van szüksége.⁹ Világos módon ezt nem a szárazság, a klímaváltozás számlájára írhatjuk,

hanem egyértelműen ember-okozta éhínségnek kell minősítenünk. Megszüntetéséhez, felszámolásához legelőször is békére, nyugalomra van (lenne) szükség, amelyre kevés esély kínálkozik – valójában bő negyven éve polgárháború zajlik a térségben, és a 2011-ben létrejött önálló Dél-Szudánban sem hagy alább, sőt, az etnikai nepotista¹⁰ színezetű belső konfliktus folyamatosan kényszeríti az itt élőket otthonaik elhagyására.

A biztonságfogalom megváltozásának szükségességét világítja meg a következő 1. Táblázat, mely Reveron és Mahoney-Norris (2011) munkássága nyomán arra mutat rá, hogy az egyre gyarapodó, típusában egyre változatosabb biztonsági kérdések értelemszerűen magukkal hoznak különböző módszertanokat, különféle megközelítéseket. A táblázatban a szerzők azt mutatják be, hogyan gondolkodik az Egyesült Államok saját nemzetbiztonságáról, miközben a humán biztonsági kihívások az elmúlt évtizedekben megsokszorozódtak. Valójában az 1990-es évek közepétől regisztrálhatjuk a különböző elméletek egymásnak feszülését a biztonság koncepcióiról. A realista, liberális internacionalista, valamint institucionalista teoretikusok vitája is alátámasztja azt a komplex értelmezési igényt, mely a béke, a fejlődés és a biztonság hármasságának nexusában helyezi el az emberi biztonságot. Richmond (2013: 216) pedig kiemeli, hogy a humán biztonság legfőbb alanya maga az egyén, tehát az eddigi (köz)politikák által vezérelt biztonságfelfogás helyett egyén-központú megközelítésre lesz szükség. A béke, fejlődés és biztonság nexusát többek között Francis (2006) vonatkoztatja az afrikai regionális együttműködésekre azzal a megkötéssel, hogy a gazdasági regionalizáció nem képzelhető el a biztonsági architektúrák regionalizációja nélkül.

Természetesen nem csak az USA, hanem minden állami és nemállami aktor számára újfajta transznacionális kihívások jelentenek újfajta biztonsági feladatokat. Ezek között ott találjuk a környezet degradációját, a klíma megváltozását, a kibertérben zajló illegális cselekményeket, az embercsempészetet, az irreguláris migrációt. Ezekkel és számos további bizonytalansággal jellemezhető globális világunkban határozottan szükség van tehát a biztonság eddigiekben jelzett újrakonceptualizálására.

A következőkben néhány, az afrikai kontinenst kiemelten érintő biztonsági kérdést járunk körbe. Figyelmünk középpontjában a vízzel, a járványokkal és a terrorizmus térhódításával kapcsolatos biztonsági kérdések állnak – ezek kiválasztását egyfelől a szerzői szubjektivitás, másfelől a kurrens politikai-gazdasági-társadalmi folyamatok indukálták. A különböző esetek felvillantását követően végül az elmúlt két évtizedben megalkotott biztonsági architektúra két pillérének, a regionális gazdasági integrációk eddigi erőfeszítéseinek és az Afrikai Unió (AU) által életbe léptetett APSA-mechanizmus¹¹ eredményeinek és további feladatainak megértésére koncentrálnunk.

2. Eszkalációk a 21. század elején – Afrikai regionális kihívások?

Azzal együtt, hogy az új évszázad elejére az addigi fegyveres konfliktusok többsége (közel 80 százaléka) megoldódott, befejeződött az afrikai kontinensen, a regionális és kontinentális afrikai béketeremtő és -fenntartó, illetve konfliktust kezelő kapaci-

	<i>Nemzet(i)biztonság</i>	<i>Humán biztonság</i>
Fő aktorok	Államok	Egyének
Elsődleges kihívások	A rendszer stabilitása és biztonsága	Gazdasági státusz, egészségügyi, személyes biztonság és szabadságjogok
Elsődleges veszélyforrások	Különbéféle gazdasági, katonai vagy diplomáciai típusú elrettentés	Járványok, szegénység és bűnözés
A veszélyek forrása	Nem baráti (szövetséges) államok, gyenge államok és rivális államok	Nemállami aktorok, transznacionális problémák (pl. klímaváltozás), elnyomó rendszerek és illegális fegyveres csoportok
A rendelkezésre álló erők/képességek fajtája, illetve a mérhető erősségek	Katonai erő, gazdasági termelékenység, határok védelme, értékek mentén történő kormányzás	HDI, azaz a Humán Fejlettség Indexe, mely a születéskor várható élettartamot, az élet minőségét és az oktatási lehetőségeket is magában foglalja
Amin mindez nyugszik	Nemzeti érdek	Egyetemes emberi értékek és egyéni igények
A végső cél/állapot	Nemzeti szuverenitás, területi integritás, a kormányzás vitalitása, az intézményrendszer és a társadalom működése	Az elnyomástól és félelemtől mentes szabad élet, a véleménynyilvánítás szabadsága, hitbeli szabadság
Mindezek jogi alapja	Az ENSZ Chartája és a nemzetközi jog	Az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata, a védelem felelősségének doktrínája (R2P – Responsibility to Protect)

▲ 1. Táblázat: Állam- és egyénközpontú biztonsági dimenziók összevetése
 Forrás: Reveron és Mahoney-Norris 2011: 3.

tások egyértelmű erősödését figyelhetjük meg. Mindezek abba az irányba mutatnak, hogy a helyi megoldások kapjanak támogatást, a helyi/térségi elképzelések mögé sorakozzanak fel a különféle szinteket képviselő szervezetek, valamint a nemzetközi közösség egyéb aktorai. Külön kiemelandő a Nyugat-afrikai Államok Gazdasági Közössége (ECOWAS) és a Dél-afrikai Fejlesztési Közösség (SADC) regionális képességeinek bevetése több nemzetközi afrikai misszió kapcsán. Ahogyan azonban Peter Arthur megjegyzi, mindezen erőfeszítések ellenére a kontinens fejlődési lehetőségeit folyamatosan aláásták, továbbra is képesek visszavetni a fegyveres összetűzések. Az Afrikai Unió tagjai közül 48-ban zajlott le vagy alakult ki a függetlenség elnyerését követően fegyveres konfliktus, és ahogyan erre Patrick Chabal (2002) utalt, láthatóan a rendetlenség, kegyetlenkedés és a konfliktus maga cinikusan a politikai elit általi „eszközök” arra vonatkozóan, hogy a neopatrimoniális

hatalmukat fenntarthatassák (Arthur 2017: 2). Bizonytal a hosszú távon értelmezhető és fenntartható fejlődés egyik legnagyobb visszatartója az afrikai elitek hatalomgyakorlása. Az 1990-es évektől egyre határozottabban vált világossá, hogy az afrikai emberek maguk is törvényeket és szabályokat akarnak, melyek mindenki számára egyformán viszonyítási pontokat és kereteket jelölnek ki a hatalomgyakorlásban ugyanúgy, mint más gazdasági, társadalmi tevékenységben. A tucatnyi afrikai sikertörténet (pl. Botswana, Mauritius, Szenegál) ellenére tudniuk kell, hogy az afrikai országok és általában körülmények kimondottan sérülékenyek. Maga a kormányzás továbbra is képes el/megbukni, illetve így pontosabb fogalmaznunk: nem képes oly határozottan váltani, amely szakítana a múlt módszereivel, gyakorlataival. Ez utóbbiak között leginkább a klientúraéptésre, a patrónus-kliens relációra (patrimoniális hatalomgyakorlás), a nepotista kapcsolathálóakra, a járadékvadászatra, valamint mindennemű korrupt cselekedetre, csalásra szükséges utalnunk. Vines (2013) rávilágít, hogy 2003 és 2012 között éppen e neopatrimoniális felfogás miatt 12 puccsra került sor Afrika-szerte, és következményként az Afrikai Unió 8 ország tagságát függesztette fel a szervezetben (a Közép-afrikai Köztársaságét, Elefántcsontpartét, Guineáét, Bissau-Guineáét, Madagaszkárét, Maliét, Mauritániáét és Nigérét). A Dél-Szudán esetében említett etnikai színezetű nepotizmus kapcsán, de általában véve jelezniük kell, hogy a konfliktusok értelmezésében nem elegendő az „etnikai ellentét narratíva”. A politikai szereplők persze mindenkor – ha szükséges – élnek és visszaélnék az „etnikai kártyával”, képesek könnyedén mozgosítani etnikai csoportjaikat, tehát az etnikumra való utalás „hathatós regiszternek bizonyul az afrikai politika számára” (Arthur 2017: 3), mégis nem elegendő és eléggé megalapozott az etnikai különbségekre (és akár feszültségekre) fogni egy-egy kirobbanó konfliktust. Inkább úgy pontos a megfogalmazás, hogy a konfliktusok könnyedén etnicizálhatóak, azaz az „etnikai kártya” előrántásával az adott politikai szereplő berobbanthatja a szikrát.

2.1. Vízkonfliktusok, folyók vízbázisához való hozzáférés, vízhez köthető határviták
A vízhez való hozzáférés, a vízzel való ellátottság, a víz egyéni és ipari használata (pl. mezőgazdasági területek öntözéséhez vagy energiatermelésre), a folyók hajózhatósága kereskedelmi célból, a vizekben található természeti kincsek kiaknázása (pl. halászat, vagy éppen a tavak és tengerek mélyéről kitermelhető kőolaj és földgáz), mind kritikus kérdés, amióta ember lakja a földet. Közösségek, államok, magánvállalatok „harcoltak” a múltban és versenyeznek a jelenben azért, hogy a víz feletti hatalmat gyakorolhassák – motivációik pedig széles skálán mozognak. Különösen igaz mindez olyan térségekben, mint az afrikai kontinens, ahol az elsivatagosodás, általában az éghajlat megváltozása csökkenő mértékben kínál lehetőséget az egyéneknek és a különböző szereplőknek a vízhez való hozzáféréshez. Glied és Bumberák (2011: 8) megállapítják, hogy:

„Világszerte közel negyven országban [- köztük számos afrikaiiban -] alakulhat ki vízhiány [a közeljövőben], amely sok

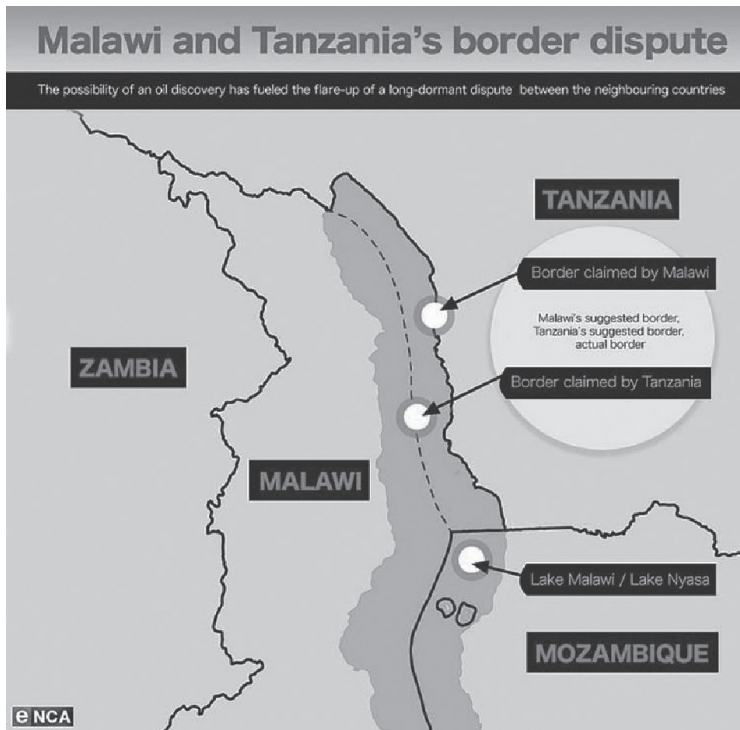
százmillió ember életét veszélyeztetheti közvetlenül. Nem csak a felszíni, de a felszín alatti vízkészletek is kiapadóban vannak, a jövőben nem lesznek képesek megfelelő mennyiségben és minőségben újatermelődni, illetve a mostaninál jóval több embert ellátni. Az öntözés a mezőgazdaság számára nélkülözhetetlen, közvetetten meghatározott szerepet játszik a terméshozamok alakulásában.”

Afrikában több jelentős folyót érintenek a klímával kapcsolatos radikális változások. Akár a Nílust, a Nigert vagy a Kongót hozzuk példaként, mindegyik esetben elmondhatjuk, ahogyan az International Alert független brit kutatóintézet már 2007–2008-as kutatásai szerint kijelentette: „a legvalószínűbb konfliktusforrás a közeljövőben a vízmegosztás lesz” (Uo.). Ugyanezen szervezetnek a Niger-folyóval kapcsolatos jelentése egyenesen úgy fogalmaz, hogy „a klímaváltozás kulcsfontosságú befolyást gyakorol a vízkészletekre és a humán biztonságra [...] és a vízhez kötődő fejlesztések az állampolgárok és az állam, illetve a nemállami aktorok közötti feszültségekhez vezethetnek” (Goulden – Few 2011: 6-7). „A Nílus ma 11 ország közel 300 millió lakosának élelmezésében és vízellátásában játszik igen jelentős szerepet. Ezek az országok: Egyiptom, Szudán, Dél-Szudán, Etiópia, Eritrea, Kongói Demokratikus Köztársaság, Kenya, Tanzánia, Uganda, Ruanda, Burundi” (Neszmélyi 2014: 101). Ezen országok közül a vízellátottság terén Egyiptom, Szudán, Dél-Szudán, Etiópia és Uganda nagy mértékben érintett, így egyáltalán nem mindegy, hogyan (és kik által) állapítódik meg a vízhozam szabályozása és annak felhasználása. Egyiptom létfontosságú nemzeti erőforrásként kezeli a Nílust, és jelentős ráhatása van arra vonatkozóan, milyen mértékben részesülhetnek a vízhozamból a felső folyás menti országok. Neszmélyi György szerint (2014: 103):

„A folyó felső folyása menti országok többsége ugyanakkor a korábbinál több vizet kíván használni a folyóból, mielőtt az elérné Egyiptomot. Etiópia gazdasági, népességi és katonai szempontból a nilusi kérdésben Egyiptom legnagyobb szubszaharai »ellenpólusa«; úgy vélekedik, hogy egyetlen ország sem akadályozhatja meg a területén lévő folyóvíz-mennyiség hasznosítását. A rendelkezésre álló vízmennyiség korlátozott, valamennyi érintett ország vízigénye növekszik. A konfliktushelyzet kialakulása ma is valós kockázat, ezért ennek nemzetközi együttműködéssel való megakadályozása a régió jövője szempontjából létfontosságú.”

A nemzetközi együttműködést ma a Nílus-medencei Tanács (Nile River Basin Commission) által tető alá hozott Együttműködési Keretmegállapodás (Cooperative Framework Agreement – CFA¹²) szabályozza, amely az 1990-es évektől folyamatosan formálódó közös erőfeszítések, így az 1999-ben létrejött Nílus-völgyi Kezdeményezés (Nile Basin Initiative) vagy a világbanki támogatással és koordinációval megalkotott ICCON¹³ tapasztalataira alapozva igyekszik a térségi partnerséget menedzselni. A konfliktuózus környezetben a feladat nem egyszerű: minimalizálni az egyébként is számos konfliktussal terhes térségben az országok közötti feszültséget, megelőzve a potenciális eszkalációt.

A vízkonfliktusok egy másik tipikus térségi esetét Tanzánia és Malawi ötven éve tartó határvitája kapcsán tudjuk a legjobban megvilágítani. Néhány hónapja ugyanis ismét fellángolt az egymásnak feszülés¹⁴, hiszen a két állam határán fekvő Nyasza-tó (vagy Malawi-tó) feletti tulajdonlás arányait illetően régóta nem tudnak a felek megegyezni¹⁵ (ld. 1. Ábra). Amióta pedig földgáz és kőolaj kitermelésének előkészítésébe fogtak mindketten, különösen fontos kérdés: kinek, meddig érhet a takarója, azaz mekkora az egyik és mekkora a másik ország által tulajdonolt terület. Az olajkitermelés negatív környezeti és ezáltal társadalmi következményeire azonban már most számos szakértő felhívja a figyelmet.¹⁶

▲ 1. Ábra: Malawi és Tanzánia határvitája a Nyasza-tó (Malawi-tó) felett
Forrás: <http://www.herald.co.zw>

2.2. Járványok, fókuszban az ebola

A humán biztonság egyik fő veszélyforrását a járványok jelentik. Globális, többszörösen, különböző területeken és szektorokban összekapcsolt világunkban egy helyi lokalitásban felbukkanó fertőző betegség néhány óra alatt akár a Föld egy másik pontján fejtheti ki hatását, szélesebben járvány formáját öltve. 2013 év végén, 2014 év elején az első ebolás megbetegedést követően tíz hónappal, 2014 októberében az Egészségügyi Világszervezet (WHO) főtitkára olyan katasztrófáról beszélt, amely „a nemzetközi békére és biztonságra nézve jelent krízist” és amely „veszélyezteti az eleve szegénysorban lévő társadalmakat és kormányokat”, jelentősen hozzájárulva „állami bukásokhoz”.¹⁷ A globális problémák – így globális méretű járványok – kapcsán fontos jeleznünk, hogy a nemzetközi tér egyik aktora sem tud önmaga válaszokat adni e problémákra, tényleges és valóságos összefogásra, együttműködésre van szükség – jobban, mint valaha –, amely túl kell, hogy mutasson a retorika szintjén. Valódi tettekre van és még inkább lesz szükség az elkövetkező években/ időszakban. Mindezek különösen fontosak és sokszorosan igazak az afrikai államok esetében – az afrikai állam ugyanis az esetek többségében kudarcos, gyenge, vagy gyengülőben lévő, sőt, számos egyéni eset mutatja, bukott állam (failed state). Éppen ezért a koncentrált regionális és kontinentális erőfeszítések és akciók kerülnek egyre inkább a politikai napirend legfelső szintjeire.

A legutóbbi ebola-járvány világos módon nemzetközi biztonsági kérdést jelentett. Elkerülendő azonban a hisztérikus biztonságiasítási megközelítést, Wilkinson és Leach (2014) fellibbenti a fátlyat a járvány visszaszorítása kapcsán tapasztalt problémákról:

„Annak ellenére, hogy a szakemberek figyelmeztetést adtak ki arról, hogy a járvány példátlanul és kontrolálhatatlannak bizonyult, a nemzetközi reakciók, különösen a WHO részéről katasztrófális eredménytelenek voltak. Gyenge kommunikáció, elhúzódo vízumkiadások és átutalások, valamint egyfajta általános önteltség, mind azt igazolták vissza később, hogy a szervezet az első regionális találkozót az első ebolás eset felbukkanását követően három hónappal volt képes megszervezni” (Wilson – Leach 2014: 140).

Mindezeket tetézte a szervezet afrikai részlegének reakcióképtelensége, valamint a donorok huzakodása. „Teljesen tévesnek bizonyult továbbá az a feltételezés, hogy a privát szektor majd komoly erő/forrásokat mobilizál annak érdekében, hogy védelmet biztosítsanak saját befektetéseik számára, illetve a társadalmi felelősségvállalásuk okán” (Uo: 141). A szerzőpáros természetesen nem csupán a világszervezetet okolja a járvány nem megfelelő kezelése végett, kiemelik még a különböző szintek különféle szereplőinek egymást átfedő, de az egyeztetések hiánya miatt egymást nem

erősítő tevékenységeit, melyek további bizonytalanságokat szült. Számos pontosítást is jeleznek, mellyel árnyalják annak a hitnek/hiedelemnek a kontextusát, amely az ebola elterjedését a denevéreknek és főként az elhullott denevérek elfogyasztásának tulajdonítják. Felhívják joggal a figyelmet arra, hogy a részizgagságok rossz döntésekhez vezethetnek, illetve olyan eljárások és megoldások foganatosításához, melyek nem veszik figyelembe (sőt akár tagadják) a nagyon is értékes helyi közösségi inputokat, tudásokat, gyakorlatokat. (Uo: 146) Azáltal, hogy az afrikai lélek, lélekfelfogás és hiedelem szétválaszthatatlanul összenőtt a társadalmi lét és kultúra szerteágazó dimenzióival, értelmezése elképzelhetetlen az adott helyi kulturális sajátosságok és hagyományok figyelembevétele nélkül. Tekintettel pedig arra, hogy az afrikai hitvilág kölcsönösen összekapcsolódik a politikával, a gazdasággal, a különböző társadalmi folyamatokkal, a betegségekkel, a gyógyítással, a művészettel, a tánccal és a zenével (Blakely et al. 1994: 1), és többek között a hétköznapi beszéddel, társalgással, verbális, nonverbális interakciókkal, az afrikai „legbenső” megértéséhez a mindennapi szociokulturális kontextus tanulmányozásán keresztül vezethet a megfelelő út. Erre pedig azért van szükség, hogy különösen az ilyen krízishelyzetekben a megfelelő megoldást találhassák meg az érintett szereplők.

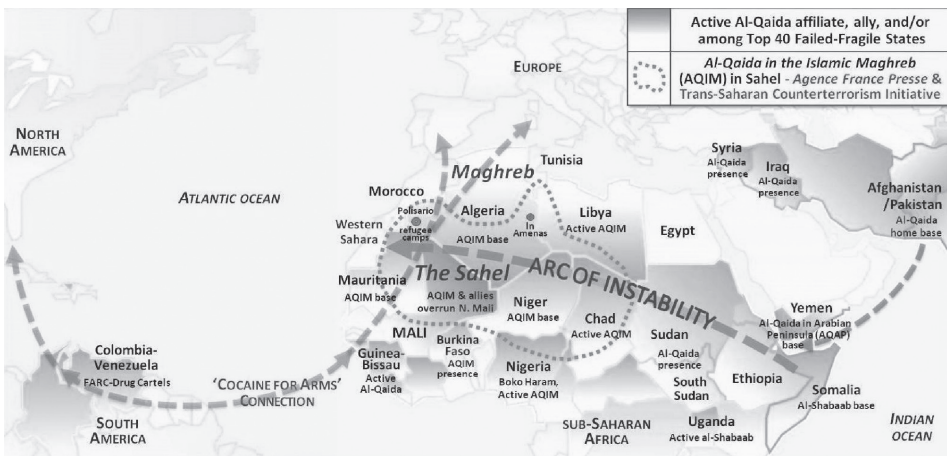
2.3. Az instabilitás íve, a terror és az illegális cselekmények háromszöge

Afrika sem tudta elkerülni a transznacionális globalizmus egyik rákfenéjének tekinthető terrorizmust. Az egykoron szinte izoláltak tekinthető Szaharán átívelő, többek között a transz-szaharai karaván-kereskedelem eredményeként létrejött összeköttetések mindennapos jelenségei közé befurakodott a terror és az általa keltett instabilitás. Ma már egyértelműen biztonsági kihívások sorát jelentik az egyébként szövevényes hálózatba szerveződött és egymást támogató terrorista csoportok, sokan közülük szélsőséges iszlám, dzsihádistá ideológiát követve. A világ egyik leginstabilabb zónájának mára az Afrika Szarva térségtől a Szaharán áthúzódó a Száhel-övezet eléréig ívet tarthatjuk, mely további leágazásként – más illegális cselekményekkel kiegészülve – egészen a Karib-térségig kinyújtható (ld. 2. Ábra).¹⁸ Ezen ív mentén mindennapos terrorban tartják az embereket a „terror képzeletbeli háromszögében” az al-Sabáb, a Boko Haram és az AQIM, azaz az al-Káida Maghreb-térségbeli szárnya különböző fegyveres csoportjai. Ezek az egységek kapcsolatban állnak egymással, ha kell fegyverekkel, emberekkel, (ki)képzésekkel és pénzzel támogatják egymást. A dzsihádistákon túlmenően számos egyéb fegyveres csoport tartja rettegésben az ív mentén található országok népcsoportjainak egy jelentős részét: kalózok, embercsempészek, vagy éppen egymással hosszú ideje békétlenségben élő klánok – például Szomália esetében. Marsai Viktor (2015: 107) pontosan fogalmazza meg az egyén oldaláról értelmezhető humán biztonsági helyzetet:

„egy átlagos szomáli számára a fegyveres erőszak – különösen 25 évnyi polgárháború után – a mindennapok szerves része. Ez nem azt jelenti, hogy minden szomáli erőszakos, csak

azt, hogy ingerküszöbük e tekintetben máshol húzódik, és a stabilitás ellenségei nem kizárólag a térség iszlamista szélsőségei. Az al-Sabáb katonai veresége ezért sem hozna automatikusan békét Afrika szarvának, és nem vetne véget az országban dúló fegyveres összecsapásoknak, legfeljebb azok dinamikáját változtatná meg.”

A terrorizmus terjedése karöltve zajlik az egyéb illegális tevékenységekkel. Számos esetben a terrorista egységek aktívan vesznek részt például a kábítószer vagy a fegyverek csempészésében. Ebből természetesen komoly bevételeik származnak, melyeket további terrorista akciókra fordíthatnak. Suha György és Gulyás Gáspár (2008) cikkéből kiderül, hogy a 2000-es évek közepére a nyugat-afrikai térség a nemzetközi kokainkereskedelem legfontosabb tranzitrégiójává vált, áthúzza a karibi kábítószer fő útvonalát az afrikai kontinensre, ahonnan aztán a fokozott jelentőségű európai felvevőpiacra kerülhet az áru. „Nyugat-Afrika, [Európához viszonyított] földrajzi közelsége és instabilitása okán ideális tranzitútvonalnak ígérkezett. A megváltozott csempészeti útirányok jelenlegi központjának Bissau-Guinea tekinthető” (Suha – Gulyás 2008: 12). Amíg Oszáma bin Láden az 1998 áprilisi első nagy robbantásos merényleteivel a kenyai és a tanzániai USA nagykövetségek ellen az al-Káida globális szereplővé válásához szükséges médiafigyelmet szerezte meg, majd pedig a világ egészére veszélyt jelentő akciókat hajtott végre, addig a helyi afrikaiak mindennapjaiba is folyamatosan beköltözött a terror jelentette bizonytalanság – valójában éppen e merényletekkel „kötötte be” Afrikát is a transznacionális terrorizmus hálójába.

2. Ábra: Az instabilitás új összeköttetése
 Forrás: Inter-University Center for Terrorism 2013.

2014. áprilisában 276 iskoláslányt rabolt el az iszlamista Boko Haram terrorszervezet a Nigéria észak-keleti csücskében található Borno szövetségi állam Chibok nevű városából. A mai napig közel 200 lány még nem került haza. Miközben a nemzetközi közösség sok szereplője beszállt a „Hozzatok vissza a lányainkat!” (#BringBackOurGirls) kampányba, továbbá a nigériai hadsereg valójában folyamatosan hajítja végre azokat az akciókat, amelyek a lányok kimentését szolgálhatják, maga a terrorszervezet csak erősebb és terebélyesebb lett. Miután 2015 tavaszán feleскüdtek az Iszlám Államnak (ISIL), nevüket ISWAP-ra (azaz az Iszlám Állam Nyugat-afrikai Provinciája elnevezésre) változtatták, a Globális Terrorizmus Index 2016 szerint a földkerekség négy legtöbb halálos áldozatot eredményező szervezeteinek egyikévé váltak. Nem csoda, hogy az általuk terrorizált lakosság folyamatos rettegésben él, és inkább elmenekül otthonából, mintsem kitegye magát az újabb és újabb terrorveszélynek. Ez pedig világos módon, valójában naponta a térségből kiáramló menekültek számát gyarapítja.

Muhammadu Buhari, Nigéria 2015 májusában megválasztott régi-új elnöke (1983 és 1985 között már volt elnök, de akkor katonai puccsot követően lett az ország vezetője) és kormánya 2016 októberében áttörést ért el azzal, hogy több körös egyezkedést követően 21 lányt szabadon engedtek a milicisták – cserébe számos elfogott katonájuk átadásáért. A közvetítésben a Nemzetközi Vöröskereszt és a svájci kormány is szerepet vállalt. Az északról származó Buhari elnök egyfelől katonaként, másfelől muszlim politikusként élvezi a társadalom többségének bizalmát. Imidzse sokak számára tetszetős: őt az emberek keménynek tartják, olyannak, aki nem tűri a korrupciót és a fegyelmezetlenséget a közigazgatásban, államigazgatásban. A nemzetbiztonságra oly súlyos árnyékot vető Boko Haram-jelenség elleni küzdelemben pedig eredményesebbnek bizonyul mint elődje, Goodluck Jonathan. Ráadásul a terrorszervezet nem pusztán Nigéria és a térség számára jelent feladatot, hanem az egész nemzetközi közösség számára.

A terrorcselekményeken túlmenően azonban sok fiatal nigériai frusztrált, ugyanis az elmúlt néhány évben súlyos mértékben nőtt a fiatalok munkanélküliek száma. A világ legfiatalabb korfájú kontinensén a majdnem 180 milliós Nigéria lakosságának fele 15–34 éves korú, a National Population Commission 2013 adatai szerint. A Brookings Intézet 2014 szeptemberi elemzése azt mutatja, hogy ugyan a rohamos mértékben növekvő arányszám mérséklésére megalkotott kormányzati intézkedések azonnali munkalehetőségeket jelentettek fiatalok ezreinek a mezőgazdaságban, a képzetebbek azonban nem elégedettek a volumennel és a lehetőségekkel. Ráadásul, diplomájuk megszerzését követően a felsőfokú végzettséggel rendelkező fiatalok 20 százaléka akár 5 évig sem tud állandó jövedelemtermelő tevékenységet folytatni.

A probléma középpontjában egy meglehetősen összetett képet látunk: egyrészt a nigériai társadalom évi 3,5 %-os termékenységi „sebességgel” gyarapszik; másrészt az oktatási rendszer minőségének fejlesztése hosszú távú küzdelmeket rejt magában – jelenleg is kevés a tanár, illetve nincs elég megfelelő színvonalú tananyag; harmadrészt a városi–vidéki „szembenállás” tovább tetézi a nehézségeket, hiszen a

rurális területeken mind a fizikai, mind a humán oktatási infrastruktúra lényegesen szegényesebb, mint a városokban.

A „nyugati oktatás harám”, azaz muszlim megítélés alapján bűn – vallja a szervezet, melynek neve (Boko Haram) is ezt jelzi. A Mohammed Yusuf radikális (egyébként autodidakta) imám által alapított szervezet tanításai szerint a nyugati típusú öltözködés tiltott, ugyanúgy, ahogyan a nyugati oktatásban való részvétel. Éppen az, ami növekvő számú (főként persze keresztény) nigériai fiatal számára vonzó, például az Európai Unió országainak egyetemén. E tekintetben egyébként Magyarország kitüntetett célország a tanulmányi célú migráns fiatalokat tekintve, kiknek számát a magyar kormány a Stipendium Hungaricum ösztöndíjprogramon keresztül is igyekszik növelni.

Az elrabolt lányok egy (kis) részének legutóbbi kiszabadításával azonban sokan elégedetlenek. Azaz inkább azzal van többeknek problémája, hogy 2014 tavasza óta valójában nem sok minden történt a lányok kimentése tekintetében – 200-an még mindig a terrorszervezet fogságában élnek, sokan közülük szexrabszolgaként. Az egyik tinédzser korú lánynak már hathónapos kisbabáját is el kell látnia, nem beszélve az elmúlt két évben átélt mindenféle traumáról. Ugyan Buhari elnök 2016 év végén úgy nyilatkozott, hogy a nigériai hadsereg sikerrel űzte ki az iszlamistákat egyik észak-nigériai bázisukról, a Sambisa természetvédelmi területen található erdőben kialakított táborukból, még nagyon messze az igazán átütő megoldás. A Boko Haram elleni harc mellett pedig Buhari elnöknek a választási kampányban tett ígéreteit is valóra kell váltania, így elsődlegesen a kormányzat hatékony(abb) működését kell előmozdítani, továbbá vissza kell szorítani a nigériai fejlődést gátló korrupciót. A korrupció elleni harc eredményeként realizálható megtakarításokat a tervek szerint a mezőgazdasági és az ipari szektorokat, valamint a biztonságot érintő beruházásokra kívánja fordítani. Mindezek sikerességéhez biztonságos környezetre van szükség, melynek megteremtését egyik, terrorista és illegális cselekmények által sújtott afrikai ország sem tudja egyedül véghez vinni. A lehetséges megoldások és válaszok mind a szub-állami, mind a kormányzati, valamint a regionális és a nemzetközi szintek együttes erőfeszítéseit igénylik. Mielőtt a záró részben a különböző szinteken megfogalmazott aktorok és programok kerülnek bemutatásra, még egy fontos témát szükséges exponálnunk.

2.4. Migráció¹⁹

A gyarmati időszak évtizedeiben mind a rurális területek között, a rurális területeken belül, mind a vidéki-városi relációkban a migráció elsősorban a férfiak vándorlását jelentette, többnyire szezonális munkavállalások alakjában. A posztkoloniális időszak mozgásai viszont egyértelműen főként az urbánus központok felé irányultak (Kane – Leedy 2013: 2). Ahogyan Myers jelzi (2011: 83-84):

„A gyarmatosító hatalmak a kontinens legnagyobb részén igyekeztek korlátozni a vidékről a városokba tartó migrációt,

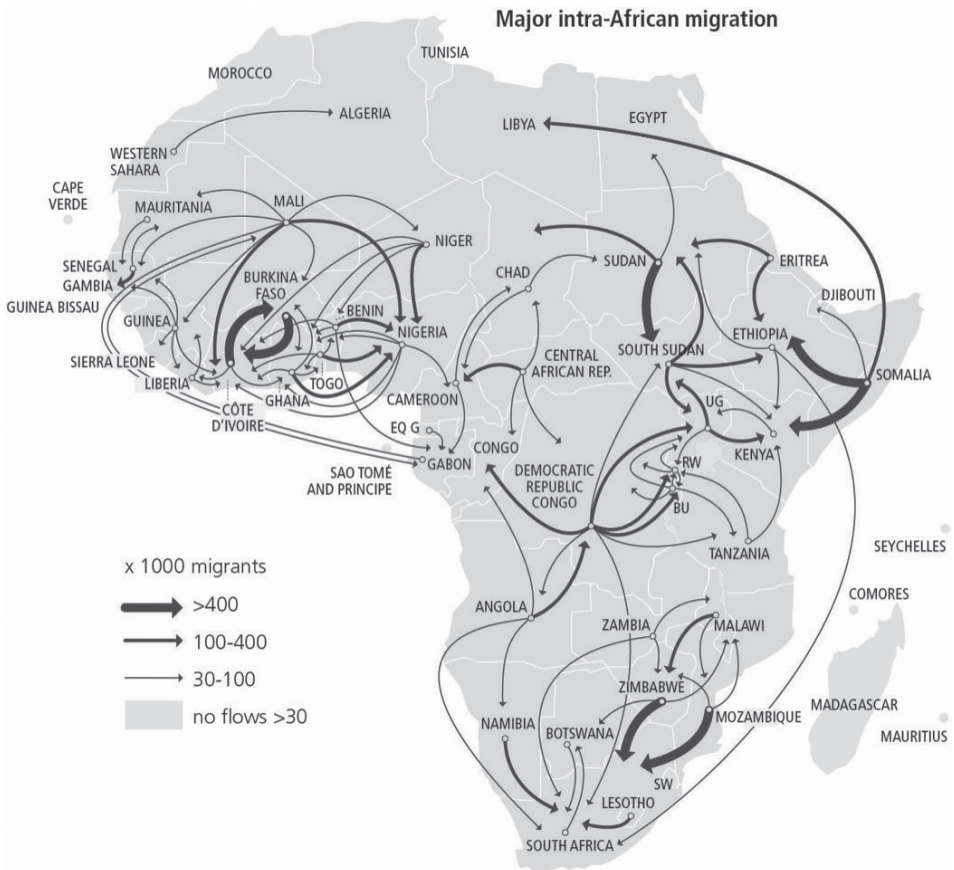
vagy teljesen megfosztották az afrikaiakat a városokban lakás jogától. [...] A költözési korlátozásokat a gyarmati időszak végén szüntették meg, ami a nagyvárosi lakosság óriási növekedését okozta a függetlenség első évtizedeiben.”

A városi lehetőségeken – vélt és valós – túlmenően sokáig a gyarmati időszak egyik öröksége is szerepet játszott a mozgásokban, ugyanis a városok felé irányuló migrációt „a falusi földhiány, az állatállomány hiánya, az »involúció«, a szegénység és a munkanélküliség [is] gerjesztette”, kialakítva a falusi szegényekből városi szegényekké transzformálódott kategóriát. (Uo: 84)

Az Európát előzőlő afrikaikról szóló tudósítások által gerjesztett európai félelmeket higgadtan érdemes kezelni, ugyanis a posztkoloniális időszak afrikai migrációja leginkább *intra*kontinentálisként jellemezhető. Kurrens mérvadó kutatások (pl. Castles – De Haas – Miller 2014) támasztják alá azt a kijelentést, miszerint Afrika rendelkezik a legalacsonyabb *inter*kontinentális rátával az összes földrész közül. Az Európába irányuló afrikai migrációhoz is jelentős anyagi és egyéb erőforrásokat kell előteremtenie az adott vándornak. Ez a tény is azt támasztja alá, hogy az Európába bevándorolni szándékozó afrikaiak jelentős hányada nem a legszegényebb területekről, családokból indul el a hosszú útra. Az Afrikán kívüli célterületek köre bővülni látszik, ugyanis a tradicionálisnak mondható európai országokon kívül a gyorsan növekvő feltörekvő gazdaságok egyre népszerűbbek az afrikai fiatalok között. Törökország, Oroszország, India, Kína, Brazília, Argentína számos lehetőséget kínál az oktatási vagy éppen üzleti célú afrikai migráció számára. Világosan kirajzolódik tehát egy legújabb tendencia, amely a volt gyarmati mintázatokon jóval túlmutat és az afrikai migráció földrajzi szétterjedésére hívja fel a figyelmet. A kifelé irányuló mozgások legfontosabb célterületei között találjuk így Ázsiát, az Öböl-térséget, és továbbra is Észak-Amerikát (Flahaux – De Haas 2016: 22). Az e térségekbe igyekvő fiatal afrikaiak egy fontos szegmense oktatási célú gazdasági migráns.²⁰ Közülük egyre többen Ázsiába, azon belül is gyarapodó számban Kínába mennek. Tucatnyi afrikai ország fiatalja érintett, hiszen Kína Afrika-politikája markánsan eredményezi a számukra egyre szélesebb körben elérhető lehetőségeket, köztük a felsőfokú tanulást, szakképzést támogató ösztöndíjakat, vagy éppen a kereskedésbe való bekapcsolódás jövedelmező formáit. A kínai „előrenyomulást” bő tíz éve az egyre terebélyesedő Konfuciusz Intézetek hálózata is hatékonyan képes támogatni.

Ami a kontinensen belüli vándorlásokat illeti (ld. 3. Ábrán a legfontosabb belső migrációs útvonalakat), 1989-et követően – amikor is a kontinens több országában olyan politikai változások indultak meg, melyek következtében demokratikus/abb átalakulásokra került sor – új migrációs desztinációk kerültek fel a vándorok térképére. A Dél-afrikai Köztársaság, Botswana, illetve a 2010-es évek elején az észak-afrikai régióban végigsöprő „arab tavasz” Líbia, újfent migrációs pólusokká váltak az afrikai migráció folyamatában. Az észak-afrikai államok sokáig stabil migrációs célpontként funkcionáltak. Máiig nyugat-afrikaiak zöme hoz meg olyan

migrációs döntéseket, melyek értelmében észak-afrikai városokat vesznek célba, ahol a vándorok igyekeznek munkát találni, vagy tanulmányi célú migránsként a térség szakképzési, de még inkább felsőoktatási intézményeibe beiratkozni. Közük persze megtaláljuk azokat is, akik valójában Európába szeretnének jutni, de ha ez nem sikerül nekik, a második legjobb választásként úgymond az észak-afrikai térségben maradás válik, semmint a visszatérés az akár instabilabb, gazdaságilag gyengébb és kevesebb lehetőséget kínáló otthonaikba. Ráadásul a sikertelen hazatérés rögtön stigmatizálttá teszi őket, amellyel nagyon nehéz megküzdeniük hosszú távon. (Tarrósy 2019)

▲ 3. Ábra: Legfontosabb intrakontinentális migrációs útvonalak Afrikában
 Forrás: Dietz et al., 2017

3. Válaszok a lehetséges válaszadók szemszögéből

3.1. Az Afrikai Egységsszervezettől az Afrikai Unióig

A gyarmati uralom alól függetlenedő afrikai államok euforikus állapotát szinte azonnal kihívások sora jőzanította ki. Ugyan évekig fontos politikája volt valamennyi új afrikai kormánynak, hogy a bürokráciából is száműzze a fehéreket, az afrikanizáció folyamata nehézkesen haladt előre, hiszen nem állt sehol rendelkezésre a megfelelő létszámú és képzettséggel/végzettséggel rendelkező helyi afrikai személy (nem beszélve az etnikai alapon történő hivatalosztogatásokról), akik megfelelő felkészültséggel és minőségben indíthatták az új időszámítást a független afrikai állam számára egy új nemzetközi kontextusban. Ahogyan Búr Gábor fogalmaz (2006: 201):

„A dekolonizáció révén létrejött államok közös jellemzője volt, hogy (legalábbis kezdetben) befelé erőt mutattak, keményen felléptek a tribalizmus, a regionalizmus, s minden partikuláris, centrifugális hatást kiváltó erő ellen. A külvilággal, elsősorban volt gyarmattartóikkal szemben viszont gyengének bizonyultak, érdekeik érvényesítésével nem sok sikerrel próbálkoztak.”

Nem csupán amiatt, hogy több ikonikus afrikai vezető – így a ghánai Kwame Nkrumah – úgy látta, hogy az új afrikai államok gyengék ahhoz, hogy önállóan, a volt gyarmatosítóktól teljesen függetlenül legyenek képesek saját gazdaságaikat sikeresen átalakítani, önálló új nemzeti gazdaságpolitikákat meghatározni és végrehajtani, hanem a hosszú történelmi gyökér és kötődés az afrikai anyakontinenshez, a különböző afrikai népek közötti sorsközösség összetartó ereje volt az, amely a pánafricanizmus ideológiájával már az 1960-as évek elején az új államok kontinensméretű együttműködését szorgalmazta. Az egységes fellépés tehát nem volt kérdés az új vezetők számára (hiszen már évtizedek óta körülöngte a pánafricanizmus szelleme függetlenedési törekvéseiket) – sokkal inkább folyt a feloldhatatlannak tűnő vita az együttműködés tartalmáról és formájáról.

„A Ghána, illetve Nkrumah által vezetett ún. »Casablanca-csoport« a politikai unió elsődlegességére, a másik, az ún. »Monrovia-csoport« a gazdasági együttműködést erősítő összefogásokra helyezte a hangsúlyt. 1963-ra, az Afrikai Egységsszervezet megalapításának évére a Monrovia-csoport álláspontja győzedelmeskedett.” (Uo: 202)

Az Afrikai Egységsszervezettel intézményesült a pánafricanista gondolat. Azáltal azonban, hogy az alapító kartában a tagok elfogadták azt a kitétel, mely szerint a

tagállamok szuverenitásának, területi integritásának és cselekedeteiben való függetlenségének, azaz elsősorban belpolitikájának (határaitokon belüli viselkedésének) elfogadása mindenki számára szent és sérthetetlen, valójában azonnal paralizálták is a szervezetet. Kasaija (2013: 117) megfogalmazásában mindezt „a benemavatók normájának” tekinthetjük, melynek „leple alatt az afrikai vezetők többsége – többjük eleve illegitim diktátorként, oligarchaként és kleptokrataként – atrocitások tömkelegét követte el saját népe ellen.” Következésképpen az új afrikai államok nemzetközi kapcsolatait – így szövetségi szervezeti kereteit – is e vezetők által kialakított „büntetlenség és közöny kultúrája” fémjezte, igazából sokszor a közömbösség sánca mögé bújtak el, szemet hunyva egymás galád tettei felett. Mindezek ellenére az Afrikai Egységszervezet minden bizonnyal mérvadó szerepet játszott a gyarmati uralom teljes felszámolásában, később utat nyitva az Afrikai Unió létrejöttének. Mangu (2014: 59) szerint az egységszervezettel szemben a 2001-ben létrehozott Afrikai Unió a demokráciát és a politikai értelemben vett jó kormányzást komolyan veszi.²¹

„Az Afrikai Unió a tradicionális nemzetközi szervezetek – elsősorban az ENSZ – és a jellegét tekintve sui generis Európai Unió által alkalmazott megoldások egyfajta vegyítését jelenti. Magyarul, az afrikai egységesülési folyamat [jelenleg még mindig] (valamivel) több, mint kormányköziség, de kevesebb, mint (európai értelemben vett) integráció.” (Tóth 2010: 80)

Habár az egymás belügyeibe való be nem avatkozást továbbra is alapelveként gondolják fontosnak az AU tagjai, a szervezetet létesítő dokumentum a jogi keretek, az intézmények és általában a működési felfogás tekintetében is sokkal „intervencionistább álláspontot képvisel”, mint elődje. (Kasaija 2013: 117) Sőt, „a történelemben először egy afrikai szervezetnek, az Afrikai Uniónak joga és lehetősége van egy afrikai államban beavatkozni, amennyiben ott háborús bűncselekményeket, népirtást, vagy emberiesség elleni bűnöket követnek el.” (Tóth 2010: 82)

Ahogy az Afrikai Egységszervezet egykori aláírói, az Afrikai Uniót létrehozó vezetők kitarítottak az *uti possidetis*²² elv, vagyis azon elkötelezettségük mellett, hogy

„a függetlenség kivívásának pillanatában egymás között fennálló határok megváltoztathatatlan[ok]. Ez annak a felismerése volt, hogy a mindenekelőtt etnikailag igazságtalan határok megváltoztatása olyan láncreakciót váltana ki, ami vérbe boríthatná az egész kontinenst és elterelné a figyelmet és az energiákat az Afrika előtt álló egyéb súlyos problémákról.” (Búr 2006: 201)²³

Az 1950-es és 1960-as évek dekolonizációs törekvései a „kontinentalizmust” és az afrikai öntudatra ébredést illetően a 21. századra az Afrikai Unió formájában értek révbbe. Bár sokan, köztük Bachmann és Sidaway (2010: 1) éppen azt kritizálják, hogy az új szervezetnek már a nevében ott van az európai (volt gyarmatosító) megközelítés (AU – EU), igazából az AU az EU modellezése, mégis a kontinens egészére kihúzott szervezet elsődleges célja az, hogy az afrikai problémákra afrikai igények alapján, afrikai töről fakadó saját válaszokat legyen képes adni. A biztonság és béke, egyúttal a hosszú távú fejlődés tekintetében számos eszközt és mechanizmust alkotott meg és léptetett életbe az Afrikai Unió. A következőkben ezeket foglaljuk össze.

3.2. Afrikai Béke és Biztonsági Architektúra

Az AU-t létrehozó alapdokumentum (Constitutive Act) világosan deklarálja a kontinens hozzáállását az integrált biztonság tekintetében. Az alapelveket listázó 4-es cikkely a következőket emeli ki:

„(d) az afrikai kontinens egészére vonatkozóan közös védelempolitikára van szükség;
(e) a konfliktusok békés úton történő rendezésének előnyben részesítése [...];
[...] (j) a tagállamok joga arra vonatkozóan, hogy a béke és biztonság helyreállítása érdekében kérhesse az Unió beavatkozását;
[...] (o) az emberi élet szentségének elfogadását és mindenféle azt veszélyeztető terrorista és egyéb galád tett elleni fellépést.”

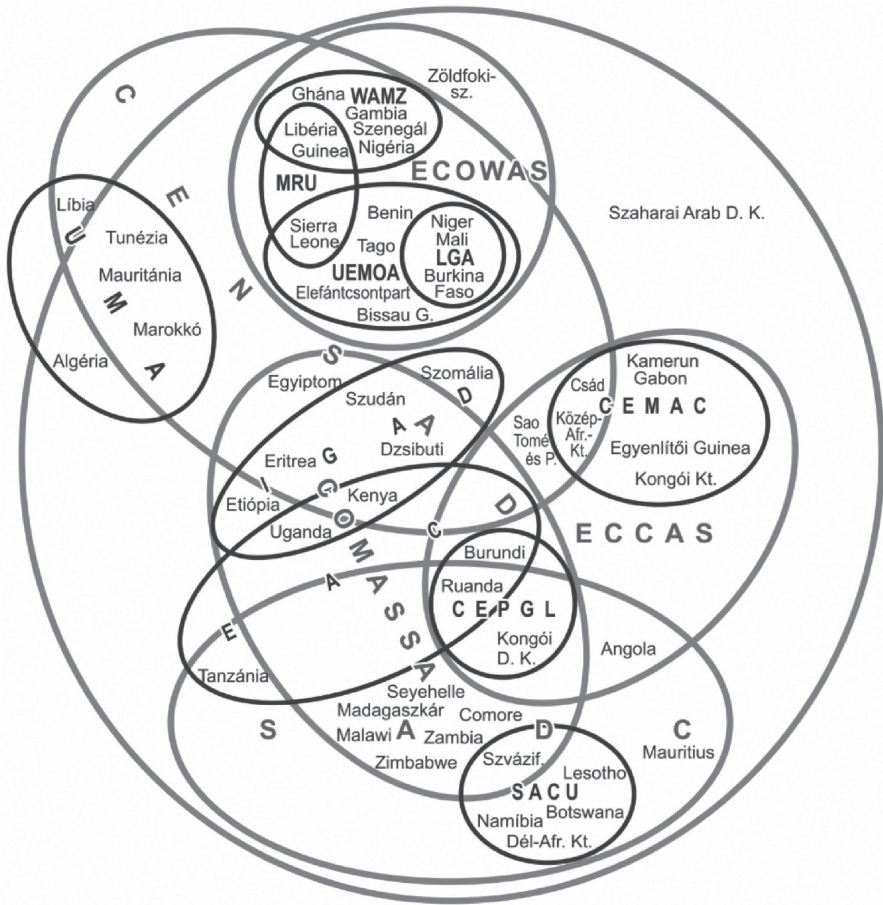
A 2002-től felálló Afrikai Béke és Biztonsági Architektúra (APSA) annak a leképeződése, amely az afrikai vezetők kezébe veszi az egyes helyi/térségi konfliktusok rendezésének jogát és feladatát. Suha (2015: 37) szerint az „APSA valójában egy olyan összetett rendszer, amely nemzeti, regionális és kontinentális szintű szervezeti együttműködést és működési normát, módszertant jelent az afrikai kormányok számára.” Ez világosan szakított az Afrikai Egységsszervezet felfogásával és részletesen definiált belső konfliktusok esetére zászlóra tűzte a beavatkozás szükségességét. EU és ENSZ mintákat követve az AU a Béke és Biztonság Tanácsát (Peace and Security Council) és létrehozta és 2003-tól több bizonyított eredményt tud már felmutatni. Mindezek ellenére továbbra is óriási kihívást jelent az AU számára a valódi afrikai megoldások érvényre juttatása. Ennek hátterében számos tételt találunk, így például a nemzetközi közösség, elsősorban az ENSZ Biztonsági Tanács globális (túl)súlyát akár afrikai krízisek megoldásában, továbbá még inkább a szükséges eszközök és kapacitások hiányát. Ugyan létezik egy ún. Afrikai Készenléti Erő (African Standby Force), amelyet az AU az EU segítségével fejleszt, de még mindig több aspektusa

csupán terv szintjén létezik – ahogyan Kasaija (2013: 118) kritikusan jelzi: „work in progress”. A legnagyobb gondot a kapacitások és erőforrások hiánya okozza, amely így nem teszi lehetővé, hogy igazán aktív és értelmes szerepet kaphasson ez az intézményi aktor az afrikai krízisek megoldásában. Az APSA struktúrájában további elemek is helyet kaptak – ezek talán az időszakos kapacitáshiányt tudhatják ellensúlyozni. Ezek között ott találjuk az Afrikai Béke Alapot (African Peace Fund), a Bölcsék Paneljét (Panel of the Wise) és a Kontinentális Korai Veszélyt-jelző Rendszer (Continental Early Warning System). Mind az APSA kiteljesedését hivatottak szolgálni úgy, hogy az AU és a regionális szervezetek közötti hierarchikus viszonyt további összekötő pontokon keresztül próbálják csökkenteni.

3.3. Regionális gazdasági közösségek és térségi integrációk, melyek a biztonságot előmozdíthatják és szavatolhatják

Magának a regionalizációnak a gondolata nem újkeletű, mert ahogyan láttuk, az 1960-as években a kontinensen végigsöprő függetlenedési hullámmal szinte együtt jelentkezett. Ez nem adhat okot meglepetésre azon okból kifolyólag sem, hogy a volt gyarmatosítók jelentősen szétszabdalták az egykoron együtt élő, természetesen összetartozó közösségek jó részét. Az egykori Afrikai Egységsszervezet erőfeszítéseit érdemes legelőször citálnunk, melyek először 1980-ra a Lagoszi Akciótervben öltöttek testet a közösen elfogadott megvalósítási ívet illetően. Kiemelendő a regionális gazdasági integráció és együttműködés jelentőségének nyomatékosítása szerte a kontinensen Afrika gyorsabb ütemű fejlődése érdekében. Maga az akcióterv Afrika gazdasági integrációját előfeltételként jelezte a gazdasági fejlődés kapcsán. 1991-ben aztán az Abujai Szerződés foglalta keretbe a regionális és kontinentális szintekre lebontható ütemezést, az Afrikai Gazdasági Közösség (African Economic Community) hat lépcsőben történő létrehozását 2028-ig bezárólag. E szerződés egyértelműen rögzítette az afrikaiak abbéli hitét, mely szerint mind a helyi szintek megerősítésének, mind a kontinens és különböző térségeinek a globális gazdaságba való hatékony bejutásának és szerepvállalásának eszköze a regionális integráció tud lenni hosszú távon. 2025-re a kimondott cél: a kontinens egészére a Pán-afrikai Gazdasági Közösség létrehozása, a regionális közösségekre (REC-ek) támaszkodva. A REC-ek tehát az integráció és általában a fejlődés alapegységeiként lettek megjelölve. Az afrikai regionális szervezetek száma magas, az egyes államok több esetben is átfedő tagságai pedig nem feltétlenül segítik egy-egy szervezet egyértelmű fejlődését. A meglehetősen zavarosnak, de legalábbis igen bonyolultnak tűnő tagsági szerkezeteket mutatja be az Erdősi Ferenc által közzétett 4. Ábra.

A hosszú távú fejlődés – ahogyan ezt a lelegején leszögeztük – nem nélkülözheti a fenntartható biztonságot. A regionális szint szervezetei között szükséges tehát a biztonság érdekében tett előrelépéseket is összegeznünk, különösen azért, mert számos kutató, így Francis (2006: 8) is rátapint a lényegre azzal, hogy kimondja: „a fejlődéssel és biztonsággal foglalkozó tanulmányok számára a hiányzó láncszemnek sokáig a regionális gazdasági és biztonsági integráció bizonyult.”

▲ 4. Ábra: Regionális integrációk az afrikai kontinensen
 Forrás: Erdősi 2012: 64.

Több regionális integráció széles körben léptetett már életbe biztonsági mechanizmusok sorát. Élen jár a Nyugat-afrikai Államok Gazdasági Közössége, amely 1990-ben létrehozta az ECOMOG-ot, a szervezet Monitoring Csoportját, annak érdekében, hogy több nyugat-afrikai országban, jelesen Libériában, Sierra Leonében, és Bissau-Guineában felszámolja és rendezze a konfliktusokat. Ahogyan Arthur (2017: 5-6) tudósít róla, mindennek következményeként az ECOWAS 1999-ben egy protokollt is elfogadott, amellyel a térségben konfliktusok megelőzését, menedzsmentjét és a béke fenntartását tudta végrehajtani. A protokoll az ECOWAS Mediációs és Biztonsági Tanácsát (Mediation and Security Council) is újtára indította. Ezt követően, 2008-ban pedig az ECOWAS Konfliktus-megelőző Keretrendszer (ECPF) is életbe léptette a nyugat-afrikai regionális szövetség. A 2000-es évek elejétől folyamatosan

volt képes az ECOWAS az egy-egy tagállamát érintő konfliktusok megoldásában segítséget nyújtani. 2002-ben például az ECOMICI (ECOWAS Mission in Cote d'Ivoire) keretében 1500 békefenntartót küldött az országba a tüzszünet fenntartása érdekében. Az ENSZ-szel együttműködésben (UNOCI) pedig ténylegesen hozzá tudott járulni a viszonylagos béke és biztonság tartós fenntartásához. 2012-ben ECOWAS-katonák részt vettek a francia és mali harcoló alakulatok oldalán az északi tuareg felkelők visszaszorításában. 2015 szeptemberében szintén ECOWAS-erők segítettek helyreállítani a civil rendet a Burkina Fasóban végrehajtott katonai puccsot követően.

Hasonló – bár számszerűen nem ilyen sok – sikerről más regionális szervezet is képes beszámolni. A Dél-afrikai Fejlesztési Közösség 2004-ben elfogadta az ún. SIPO-t (Strategic Initiative for the Organ on Politics, Defence and Security Co-operation), amely valójában a tagállamok közötti stratégiai együttműködést igyekszik kibontani a védelmi és biztonsági együttműködést illetően. A Kelet-afrikai Közösség felépítette az ún. SALW (Small Arms and Light Weapons) programot, amely a béke és biztonság érdekében a térségben kontrollt és intervenciót is képes kezdeményezni. Afrika Szarván pedig az IGAD (Inter-Governmental Authority on Development) mediációt és politikai rendezési lehetőségek tető alá hozását igyekszik végrehajtani észak és dél szudáni aktorok között, illetve Szomáliában. Mindezeket a regionális kezdeményezéseket egészíti ki az Afrikai Unió számos mechanizmusa. Arthur (Uo: 8) szerint az AU Agenda 2063-as víziója az egyik fő prioritásnak az állami és a humán biztonság egyensúlyának létrehozását jelölte meg. Ehhez járulhatnak hozzá a poszt-2015 fejlesztési célkitűzésekkel kapcsolatban lefektetett közös afrikai koncepció (African Common Position on the Post-2015 Development Agenda) és az Afrikai Kormányzási Architektúra (African Governance Architecture), amely kimondottan a fenntartható béke és biztonság érdekében kifejtendő jó kormányzás promócióját vállalta fel.

4. Összegzés

A dekolonizáció Afrika számára a saját intézmények, együttműködések és kapacitások kiépítésének igényét erősítette fel szerte a kontinensen. Az emberek humán biztonságát előtérbe helyezve először az Afrikai Egységszervezet – igen limitált sikerrel –, később az Afrikai Unió és az általa akkreditált regionális integrációkat megvalósító szervezetek – már több sikeres akcióval és tevékenységgel – dolgoznak azért, hogy béke és biztonság jellemezze az afrikai mindennapokat is. Ez, tudjuk jól, előfeltétele a hosszú távú gazdasági növekedésnek és általában az emberi fejlődésnek, hiszen csak egy megbízható, biztonságos környezet az, amely befektetéseket vonz, illetve amely lehetőségeket kínál a lakosságnak a helyben maradáshoz, az otthoni boldoguláshoz. Ez utóbbi különösen nagy kérdés az európai kormányok számára a cikk megjelenésekor is zajló menekültügyi válság kapcsán, amely magában hordozhatja – sokak szerint – azt a félelmet, hogy az otthoni bizonytalan, biztonságot, békét és prosperitást kínálni nem képes állapotokat hátrahagyva emelkedő számú afrikai próbál az EU-ba jutni és ott új életet kezdeni.

Bár számuk a 21. századra markánsan lecsökkent, az afrikai fegyveres konfliktusok nem szűntek meg a kontinensen. Ahogyan bemutatásra került a független afrikai államok újfajta együttműködése (az AU keretében) nagy figyelmet szentel a saját afrikai megoldások megfogalmazására és megadására. Amíg az Afrikai Egységszervezet az egymás belügyeibe való beavatkozás tilalmát (non-interference) részesítette előnyben, addig az Afrikai Unió a tétlenkedés ellen lép fel (non-indifference) (Kasajja 2013: 121).

„A világ Afrika agóniáját sokáig tétlenül szemlélte. A New-York-i terrortámadás változtatta csak meg alapvetően ezt a hozzáállást, mivel az általános káosz a kontinensen a terrorizmusnak melegágya lehet. A terroristák mellett a nemzetközi kábítószer-kereskedelem, az embercsempészet is felfedezte magának a háborús viszonyokban rejlő lehetőségeket. A hadurak minden, területükön fellelhető erőforrást a fegyverutánpótlás, s egyéb illegális tevékenységek szolgálatába állítottak, hozzájárulva így a kontinens kincseinek kirablásához. [...] Felismerve a káosz eluralkodásának veszélyeit, az afrikai politikusok maguk álltak a változások élére.” (Búr 2006: 207)

A kurrens politikai diskurzus helyesen foglalkozik egyre többet a béke–biztonság–fejlődés nexusával. Világos módon a hön áhított regionális integrációk, a térségi biztonsági elképzelések és maga a fenntartható fejlődés nem tudnak működni akkor, ha fegyveres konfliktusok, háborúk, folyamatos politikai instabilitás jellemzik a helyi mindennapokat. Az afrikai biztonságfogalom értelmezésébe egy kritikai dimenziót szükséges bevonnunk, mégpedig az egyénre fókuszáló humán biztonság dimenzióját, amely feloleli a környezettel, az etnikai összetétellel, a vallási megoszlással, a helyi/nemzeti/térségi identitásokkal, a szegénységgel (és jóléttel), a járványokkal, a migrációval és a gazdasági teljesítménnyel kapcsolatos aspektusokat. Francis (2006: 11) szerint éppen ezért konceptualizálni szükséges magát a fejlődés alapú regionalizmust (developmental regionalism), amely elégséges figyelmet szentel az adott régió biztonsági környezetének és annak összetettségének. A jelenleg is zajló afrikai biztonsági erőfeszítések alátámasztják a kritikai biztonságpolitikai megközelítés szükségességét.

Nem vitás: Afrika jövőjének alakításában lehet komoly szerepe egy erős Afrikai Uniónak, amely többek között aktivizálja a még szunnyadó lokális erőket és képességeket, egyúttal rendet és békét teremt konfliktusos térségeiben is. Ha a jelenlegi AU képes ezen az úton továbbhaladni, legyűrve a mindent átító politikai korrupciót, pozitív példát mutathat a kontinens több országában erőre kapó „afrikai ágens”

magabiztosabbá válásához. Afrikának és az afrikai megoldásoknak éppen erre van szüksége. Amennyiben ez nem tud megvalósulni, úgy az AU-n joggal marad fenn az elődszervezetét is megőrző jelző: „a diktátorok klubjának egy kellemes talk show-ja”, amely nem lát túl az addiszi (kínaiak által épített) főhadiszállás kapuin. ☀

Jegyzetek

- 1 Jelen tanulmány átdolgozott változata két külön fejezetben 2019 folyamán megjelenik az Antall József Tudásközpont gondozásában kiadott Biztonságpolitikai Corvinák című kötetben. A publikáció a Bolyai János Kutatási Ösztöndíj támogatásával készült.
- 2 Felhasználva a <http://www.humansecurityindex.org> kategóriáit.
- 3 Sen, Amartya (2000): „Why human security?”. Transcribed text of the address delivered at the International Symposium on Human Security in Tokyo, 28 July 2000. 1. o. <http://sicurezzaambientale.gruppi.ilcannocchiale.it/mediamanager/sys.group/447/filemanager/Sen2000.pdf>, Letöltve: 2017. október 8.
- 4 Tokyo International Conference on African Development
- 5 Ld.: Clark, Helen (2012): „Africa – Keynote Address.” JICA Symposium on TICAD, United Nations University HQ, Tokyo, 2012.11.30. [http://www.undp.org/content/undp/en/home/presscenter/speeches/2012/11/30/helen-clark-keynote-address-at-the-jica-symposium-on-the-tokyo-international-conference-for-african-development-ticad-/,](http://www.undp.org/content/undp/en/home/presscenter/speeches/2012/11/30/helen-clark-keynote-address-at-the-jica-symposium-on-the-tokyo-international-conference-for-african-development-ticad-/) internetről letöltve: 2017. október 8.
- 6 Commission on Human Security (2003): *Human Security Now: Protecting and Empowering People*. New York. 21.
- 7 <http://www.fao.org/news/story/en/item/471251/icode/>. Megtekintve: 2017. november 2.
- 8 A szervezetről ld. a honlapjukat: <http://www.ipcinfo.org>.
- 9 http://fscluster.org/sites/default/files/documents/ipc_alert_8_southsudan_may2017.pdf. Megtekintve: 2017. november 3.
- 10 A nepotizmus lényegében az „urambátyám” uralom, azaz, amikor a hatalmon lévő a saját rokonainak, barátainak osztogat hatalmi pozíciókat, és elsődlegesen őket részesíti előnyökben a társadalom többsége kárára. A nepos latin szó jelentése unokaöccs, unokatestvér. Dél-Szudánban mindez etnikai színezetet kap, hiszen a közel 200 etnikai csoport közül kettő igazán domináns, a nuerek és a dinkák, és a dinka származású Salva Kiir elnök nem tudott megegyezni a nuer származású Riek Machar alelnökkel, valójában nem akarta a hatalmat megosztani vele.
- 11 African Peace and Security Architecture
- 12 Ld. <http://www.nilebasin.org/index.php/nbi/cooperative-framework-agreement>
- 13 International Consortium for Cooperation on the Nile
- 14 Ld. <http://www.herald.co.zw/malawi-tanzania-border-dispute-flares-up-again/>
- 15 A Mindennapi Afrika blog szerint is az 1890-es brit-német szerződésig vihető vissza időben a probléma gyökere. Ld. <https://www.mindennapiafrika.info/2012/08/08/malawi-vs-tanzania-a-nyasza-to-sorsa/>
- 16 Ld. pl. <https://malawi24.com/2017/03/21/experts-warn-oil-exploration-lake-malawi/>
- 17 Ld. <https://www.nytimes.com/2014/10/14/world/africa/ebola-virus-outbreak.html>
- 18 Martin W. Lewisnak persze igaza van akkor, amikor kritika alá vonja a politikusok és újságírók által is közkedvelten alkalmazott „az instabilitás íve”, az „instabilitás zónája” kifejezéseket, hiszen a világ több térségében is megrajzolható ilyen megközelítésű hálózat. Ld. <http://www.geocurrents.info/geopolitics/state-failure/arc-instability>
- 19 Az afrikai migráció kapcsán ld. továbbá egy újabb megjelenés alatt álló írást: Tarrósy István: „Kik és hányan kopogtatnak ajtóinkon onnan Délről?” Az afrikai migráció valóságának sok-

- színűségéről. In: Magyar Tudomány, 2018 decemberi szám. Jelen rész e megjelenés alatt álló anyag néhány kijelentésével dolgozik, valamint felhasználja a 3. Ábrában jelzett térképet.
- 20 Mindezekről részletesebben, valamint további fontos dimenziókról és összefüggésekről ld. egy megjelenés alatt álló írás: Tarrósy István: „Afrikai migráció: tények, trendek és a globális diskurzusból hiányzó dimenziók integrálásának igénye”. Megjelenik az NKE Dialóg-Campus gondozásában, Marsai Viktor szerkesztésében 2019 folyamán.
 - 21 Ld. Constitutive Act of the African Union Article 3. g., Article 4. m. <http://www1.uneca.org/Portals/ngm/Documents/Conventions%20and%20Resolutions/constitution.pdf>. Megte-
kintve: 2017. november 20.
 - 22 Latin, a nemzetközi jog egyik fontos fogalma. Jelentése: „ahogy éppen birtokoljátok”.
 - 23 Egészen Eritrea 1993-as függetlenné válásáig maradt eredeti formájában érvényben. Legutóbb pedig a legfiatalabb afrikai állam, Dél-Szudán 2011-es létrejöttével nyert új megközelítést a határok kérdése az afrikai kontinensen.

Felhasznált irodalom

- Arthur, Peter (2017): „Promoting Security in Africa through Regional Economic Communities (RECs) and the African Union’s African Peace and Security Architecture (APSA).” *Insight on Africa*. Vol. 9, No. 1, 1-21.
- Bachmann, Veit – Sidaway, James D. (2010): „African regional integration and European involvement: external agents in the East African Community”. *South African Geographical Journal*. Vol. 92, No. 1, 1-6.
- Botz László (2007): A magyarországi biztonsági rendszer és elemeinek helyzete és felkészültsége a várható fenyegetések elhárítására. Tanulmány, <http://kisebbssegkutato.tk.mta.hu/uploads/files/archive/902.pdf>. Letöltve: 2017. november 2.
- Blakely, Thomas D. – Van Beek, Walter E.A. – Thomson, Dennis L. (szerk.) (1994): *Religion in Africa. Experience & Expression*. James Currey, London.
- Búr Gábor (2006): „Gyenge államok és államkudarcok Afrikában”. In: Marton Péter (szerk.): *Államok és államkudarcok a globalizálódó világban*. Teleki László Intézet Külpolitikai Tanulmányok Központja, Budapest. 194-211.
- Castles, Stephen – De Haas, Hein – Miller, M. J. (2014): *The Age of Migration. International Population Movements in the Modern World*. 5th edition. Palgrave Macmillan, London.
- Chabal, Patrick (2002): „The Quest for Good Government and Development in Africa: Is NEPAD the Answer?”. *International Affairs*, Vol. 78, No. 3, 447-462.
- Commission on Human Security (2003): *Human Security Now: Protecting and Empowering People*. New York.
- Dietz, A.J., M. M.A. Kaag & N. de Vink (2017): *Africa: international migration 2015*. Leiden: African Studies Centre Leiden, Thematic Map 17.
- Erdősi Ferenc (2012): *Afrika közlekedése*. Publikon Kiadó, Pécs.
- Flahaux, Marie-Laurence – De Haas, Hein (2016): „African migration: trends, patterns, drivers”. *Comparative Migration Studies*. Vol. 4, No. 1, 1-25.
- Francis, David J. (2006): „Linking Peace, Security and Developmental Regionalism: Regional Economic and Security Integration in Africa”. *Journal of Peacekeeping & Development*, Vol. 2, No. 3, 7-20.
- Glied Viktor – Bumberák Maja (2011): „Klíma-vándorlás, klímaigazságosság és a globális NGO-k Afrikában”. *Afrika Tanulmányok*, Vol. 5, No. 3, 4-33.
- Goulden, Marisa – Few, Roger (2011): *Climate Change, Water and Conflict in the River Niger Basin*. International Alert – University of East Anglia. http://www.international-alert.org/sites/default/files/ClimateChange_WaterConflictNigerRiver_EN_2011.pdf. Internetről letöltve: 2017. november 10.

- Hyden, Goran (1989): „Local Governance and Economic-Demographic Transition in Rural Africa.” *Population and Development Review*. No. 15, Supplement: Rural Development and Population: Institutions and Policy, 194-195.
- Kane, Abdoulaye – Leedy, Todd H. (eds.) (2013): *African Migrations. Patterns and Perspectives*. Indiana University Press, Bloomington and Indianapolis.
- Kasajia, Phillip Apuuli (2013): „The African Union (AU), the Libya Crisis and the notion of ‘African solutions to African problems’”. *Journal of Contemporary African Studies*, Vol. 31, No. 1, 117-138.
- Lewis, Martin W. (2014): „Is There an Arc of Instability?”. *GeoCurrents*, 2014. október 3. Elérhető: <http://www.geocurrents.info/geopolitics/state-failure/arc-instability>. Letöltve: 2017. október 30.
- Marsai Viktor (2015): „A szomáli szövetségi kormány első két éve és az al-Sabáb elleni katonai műveletek, 2012–2014 (II.)”. *Nemzet és Biztonság*, Vol. 8, No. 2, 96-129.
- Myers, Garth (2011): *Afrikai városok. Új megközelítések a városkutatás elméletéhez és gyakorlathoz*. Publikon Kiadó, Pécs.
- Neszmélyi György Iván (2014): „A Nílus vízhozamának megosztása – Regionális együttműködés vagy konfliktus?”. *Tér és Társadalom*, Vol. 28, no. 1, 99-112.
- Peet, Richard – Hartwick, Elaine (2009): *Theories of Development. Contentions, Arguments, Alternatives*. 2nd edition. The Guildford Press, New York – London.
- Reveron, Derek S. – Mahoney-Norris, Kathleen A. (2011): *Human Security in a Borderless World*. Westview Press, Boulder, CO.
- Richmond, Oliver P. (2013): „Human security and its subjects”. *International Journal*, Vol. 68, 205-225.
- Sen, Amartya (2003): *A fejlődés mint szabadság*. Európa Könyvkiadó, Budapest.
- Stepper Péter – Szálkai Kinga (szerk.) (2015): *A biztonság szektorális értelmezése. Új kihívások a kutatás napirendjén*. CKKE – Publikon Kiadó, Budapest.
- Suha György – Gulyás Gáspár (2008): „Kábítószer-kereskedelem Nyugat-Afrikában. A kokain új útja: Bissau-Guinea”. *Afrika Tanulmányok*, Vol. 2, No. 2, 10-17.
- Suha György (2015): „A biztonság-fogalom spirituális és geopolitikai értelmezése Afrikában”. *Nemzetbiztonsági Szemle*, Vol. 3, No. 3, 31-41.
- Tarrósy István (2012): „Tanzania’s Foreign Policy Considerations Across Mozambique and East Africa”. *IPRIS Viewpoint*, No. 104. <http://www.ipris.org/?menu=6&page=52>. Internetről letöltve: 2017. november 2.
- Tarrósy István (2015): „A szubszaharai lélekfelfogások néhány aspektusáról”. *Forrás*, Vol. 47, No. 2, 72-81.
- Tóth Norbert (2010): „Afrikai együttműködések a pánafrikanizmustól az Afrikai Unióig”. *Afrika Tanulmányok*, Vol. 4, No. 2, 72-85.
- Vines, Alex (2013): „A Decade of African Peace and Security Architecture”. *International Affairs*, Vol. 89, No. 1, 89-109.
- Wilkinson, Annie – Leach, Melissa (2014): „Briefing: Ebola – Myths, Realities, and Structural Violence”. *African Affairs*, Vol. 114, No. 454, 136-148.

További ajánlott irodalom

- Biedermann Zsuzsanna (2012): „A védelem felelőssége”. *Nemzet és Biztonság*, Vol. 5, No. 1, 52-63.
- Búr Gábor (2013): „Ötven éve alakult meg az Afrikai Egységszervezet”. *Afrika Tanulmányok*, Vol. 7, No. 2, 4-7.
- Kis Álmos Péter (szerk.) (2015): *Afrikai terrorista- és szakadárszervezetek*. Honvéd Vezérkar Tudományos Kutatóhely (HVK TKH), Budapest. Letöltve: <http://real.mtak.hu/26033/>

- Tarrósy István (2012): „A térségi együttműködés jelentősége és jellegzetességei Kelet-Afrikában”. *Valóság*, Vol. 55, No. 12, 69-83.
- Tarrósy István (2016): „Hungarian–African Relations in the Context of Immigration Tendencies.” In: Gura, Radovan – Rouet, Gilles (eds.): *Les Citoyens et L'Intégration Européenne*. L'Harmattan, 187-210.
- Tarrósy István – Glied Viktor – Vörös Zoltán (szerk.) (2016): *Migráció a 21. században*. Publikon Kiadó, Pécs.
- Tarrósy István (2017): „Afrikaiak a világban, afrikaiak Magyarországon – Elhanyagolt diaszpóra?”. *Modern Geográfia*, 2017/IV. 1-14.
- Tóth Norbert (2006): „Az Afrikai Unió új közös védelmi és biztonságpolitikája, mint a kontinens fejlődését elősegítő mechanizmus”. *Külvügyi Szemle*. No. 3-4. 148-161.
- Vörös Zoltán (2010): „Béke és Biztonság Afrikai Éve”. *Kitekintő*. 2010. április 2. Elérhető: http://kitekinto.hu/afrika/2010/04/02/beke_es_biztonsag_afrikai_eve

A szerzőről

Tarrósy István
 egyetemi docens, igazgató
 Pécsi Tudományegyetem,
 Afrika Kutatóközpont

About the Author

István Tarrósy
 Associate Professor, Director
 Africa Research Centre,
 University of Pécs

@

tarrosy.istvan@pte.hu

English Abstract

Regional Security Questions and Solutions in the African Continent – The Security Architecture of the African Union and the Regional Economic Communities (RECs)

This article discusses the need for the extension of the notion of security by drawing attention to the complexity of ‘human security’ and its daily realities across Africa. It provides an overview of the numerous struggles of the African (and external) organisations in building up an architecture, which may be capable of protecting the many interests of the populations of the continent. Several cases are presented about failures of concerted efforts, together with a growing number of success stories in terms of peacekeeping, creating and maintaining stability, which surely is key to lasting development outcomes for local livelihoods in the continent. It attempts to open up a critical eye on what can be expected for the long run from the African Union and the RECs.